

rimento ai secoli XVI-XIX", a.e., s. 209-221; C. S. Cerqua, "La missione a Napoli nel 1782 della ambasciatore marocchino Muhammed İbn Utman al-Miknasi", a.e., s. 491-499; F. Russo, *Guerra di corsa ragguaglio storico sulle principali incursioni turco-barbaresche in Italia e sulla sorte dei deportati tra il secolo XVI ed il XIX secolo*, Roma 1997, s. 42-285; E. Lo Sardo, *Tra Greci e i Turchi*, Roma 1999, s. 71-73, 233-243; M. Pezzi, *Aspettando la pace. L'Impero Ottomano nei documenti diplomatici napoletani (1806-1812)*, Cosenza 2002; J. L. Bacqué-Grammont, "L'armée de Charles VIII partant pour Naples d'après rapport ottoman", *Europa e Islam tra i secoli XIV e XVI: Europe and Islam between 14th and 16th centuries*, Napoli 2002, II, 581-619; E. Serrao, "La descrizione di Napoli nel Kitâbi Bahriyye di Piri Re'is", *Turcica et Islamica: Studi in memoria di Aldo Gallota*, Napoli 2003, II, 909-940; *Muâhedât Mecmuası*, II, İstanbul 1294, s. 55-95; A. Otetea, "L'établissement de la légation napolitaine à Constantinople (1740)", *Bulletin de la section historique*, XV, Bucarest 1929, s. 53-72; Nahit Sırrı, "İstanbul'da Sicilyeteyin Elçileri", *TTEM*, yeni seri I/3 (1930), s. 67-72; İ. Hakkı Unuzçarşılı, "Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı ile Dostluk Görüşmeleri", *TTK Belleten*, XXV/100 (1961), s. 595-608; F. Barbagallo, "Discussioni e progetti sul commercio tra Napoli e Costantinopoli nel 700", *Nuova Rivista Storica*, LXXXIII/2 (1971), s. 264-296; Tayyib Gökbilgin, "Napoli Kralı Tarafından II. Bayezid ve Ahmed Paşa (Gedik)'ya Gönderilen Mektupların Türkçe Suretleri ve İlgili İki Mektup", *POF*, sy. 22-23 (1972-73), s. 33-59; Semavi Eyice, "Bir Türk Elçisinin Portresi", *TTK Belleten*, XLI/163 (1977), s. 555-563.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

NÂR (نَار)

**Kur'an'da ve hadislerde
daha çok cehennem ateşini
ifade etmek için
kullanılan bir kavram.**

Sözlükte "ışıklı ve aydınlık olmak" anlamındaki *nev'r* kökünden türemiş bir isimdir. Râgıb el-İsfahânî nârın gözle görülen alev, mutlak mânada ısı, cehennem ateşi ve savaş ateşi gibi kısımlara ayrıldığını belirtir ve bunlar için Kur'an'dan örnekler verir. Ayrıca nâr ile nûrun aynı kökten geldiğini ve birbirinin yerine kullanılabilirliğini söyler. Nâr insanların dünya hayatı, nûr ise âhiret hayatı için faydalıdır (*el-Müfredât*, "nvr" md.). Nârın mecazi olarak "akıl, re'y ve görüş" anlamına geldiği de ifade edilmiş ve bunun için Hz. Peygamber'den rivayet edilen, "Müşrikin re'y ve görüşüne başvurmayın" meâlindeki hadiste (*Müşned*, III, 99; a.e. [Arnaût], XIX, 18-19; Nesâî, "Zinet", 51) yer alan nâr kelimesi örnek gösterilmiştir.

Nâr kelimesi Kur'an-ı Kerim'de 145 yerde geçmekte olup 118 yerde cehennem-

deki ateşi ifade etmektedir. Bunlardan on iki âyette nâr izâfet terkibi (azâbü'n-nâr) veya başka şekillerde azap kelimesiyle ilişkili içindedir, dokuz âyette de "nâr-ı cehennem" terkibi yer almıştır (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "nvr" md.). Kur'an'da dünyevî ateş mânasında yirmi yedi yerde geçen nârın kullanılışları içinde kurbanı yakıp edecek ateş (Âl-i İmrân 3/183), savaş çıkarmak amacıyla tutuşturulan ateş veya fitne (el-Mâide 5/64), ilâhî kudretin tecellisi olarak yukarıdan gönderilen alev (er-Rahmân 55/35), Hz. İbrâhim'i yakmayan ateş (el-Enbiyâ 21/69; el-Ankebût 29/24) ve Hz. Mûsâ'nın Sinâ'da gördüğü ateş (Tâhâ 20/10; en-Neml 27/7-8; el-Kasas 28/29) zikredilir. Hadis kaynaklarında nâr Kur'an'daki anlamına paralel biçimde birçok yerde tکرارlanmaktadır. Wensinck'in eserinde nârın zikredildiği kaynaklar otuz altı sütunluk bir yer işgal etmiştir (*el-Mu'cem*, VII, 20-38).

Câhiz'den itibaren nârın Câhiliye Arapları'ndaki konumu üzerinde durulmuştur. Câhiz, kelimenin Kur'an'daki kullanımına temas ettikten sonra onun insan hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu ve bu yönüyle ilâhî nimetlerden birini teşkil ettiğini belirtmiştir. Allah zulüm ve azgınlıkları ileri boyutlara varan, insan onurunu hiçe sayıp toplumun huzurunu bozan geçmiş milletleri su, rüzgâr ve taşlarla helâk ettiği halde ateşle cezalandırmamış, Hz. Peygamber de âhirette Cenâb-ı Hakk'a mahsus olan bu ceza şeklinin dünyada savaşta bile uygulanmasını yasaklamıştır (Buhârî, "Cihâd", 107, 149; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 113, "Edeb", 164). Câhiz'e göre cehennem azabının ateşle olmasının asıl amacı sırf insanları yakmak değil dünyada kötülük işlemelerine engel olmak için güçlü bir müeyyide sağlamaktır (*Kitâbü'l-Hayevân*, IV, 461-464).

Nârın Câhiliye Arapları'nın kültüründeki yeri bu kelime ile oluşturulan terkiplerin ve ilgili eserlerin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Bu konuda çalışma yapan Tefîk Fehd, ateş türlerini Kur'an'da yer alanlarla birlikte yirmi dokuza kadar çıkarmaktadır. Yağmur duası ateşi, antlaşma ateşi, misafir ateşi, selâmet ve esenlik ateşi, savaş ateşi, gulyabani ateşi bunlar arasında yer alır (*EI²* [İng.], VII, 957-960). Ateşin dinî inançlar alanında da önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Câhiz ateşin İsrâilîoğulları'nca da yüceltildiğini söyler; çünkü ateş, kesilen kurbanı yakmak suretiyle kulun iyi niyet ve ihlâsını kanıtlayan bir vasita kabul ediliyordu (*Kitâbü'l-Hayevân*, V, 120; ayrıca bk. ATEŞ; AZAP; CEHENNEM).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "nvr" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "nvr" md.; *Tâcü'l-arûs*, "nvr" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, VII, 20-38; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "nvr" md.; *Müşned*, III, 99; a.e. (Arnaût), XIX, 18-19; Buhârî, "Cihâd", 107, 149; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 113, "Edeb", 164; Nesâî, "Zinet", 51; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, IV, 461-492; V, 60-66, 69-70, 71, 120, 123, 133-136; Âmilî, *el-Keşkül*, I, 384-385; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 696-701; T. Fahd, "Nâr", *EI²* (İng.), VII, 957-960.

BEKİR TOPALOĞLU

NARDA

**Yunanistan'ın
Epir bölgesinde günümüzde
Arta adıyla bilinen tarihî bir şehir.**

Yunanistan'ın batısında Narda (Arta) körfezinin kuzeyindeki delta düzlüğüyle dağlık alanın sınırında Arakthos (Narda) nehrinin sol kenarında denize 16 km. mesafede yer alır. Eski adı Ambrakia (Ambropakia) olup milâttan önce VII. yüzyılda Korint (Corinth) şehri tiranı Kypselos'un oğlu Gorgeş tarafından kuruldu. Milâttan önce 297'de Epir Kralı Pyrhos burayı ülkesine merkez yaparak sanat değeri olan binalar inşa ettirdi. Milâttan önce 189'da Romalılar'ın eline geçmesi üzerine şehirdeki önemli sanat eserleri Roma'ya götürüldü. XII. yüzyılda Bizans döneminde yeniden tahkim edilen ve dinî-mimarî eserlerle süslenen Narda'yı 1436'da gören Anconalı Cyriacus burada çok güzel binalar bulunduğunu belirtmektedir.

832'de (1429) Rumeli Beylerbeyi Sinan Paşa Yanya'yı fethedince Epir Despotu Karlo, vasal olarak Osmanlı Devleti'ni tanıdı ve 853'te (1449) Osmanlı hâkimiyetine girdi. Bu dönemde şehrin ismi Narda olarak değiştirildi. XVI. yüzyıl başlarında Pîrî Reis burayı Narda adıyla anıp aynı adlı akarsuyun Narda denizine döküldüğü yerden 6 mil uzaklıkta bulunduğunu yazar. Evliya Çelebi ise narlarının çokluğu ve ünü sebebiyle buranın Narda adını aldığını ileri sürer.

Osmanlı döneminde Narda özellikle gemilerin barınmasına müsait körfeziyle de anılır. Nitekim Barbaros Hayreddin Paşa, Preveze Savaşı (945/1538) öncesinde Andrea Doria kumandasındaki müttefik Haçlı donanması karşısında kendi donanmasını Narda körfezine çekmişti. 979 (1571) yılı başlarında muhtemelen günlük amacıyla Narda yakınlarındaki orman kesilerek temizlendi (BA, MD, nr. 10, hk. 225). 980'de (1573) Akdeniz'e açılan Osmanlı donanması için gerekli kürekçilerin bir kısmı Nar-

Narda'da (Arta)
XV. yüzyıl
sonlarına ait
Osmanlı
köprüsü

da'dan temin edildi (BA, MD, nr. 21, hk. 685). Şehir 1683-1699'da Venedik savaşları sırasında Osmanlı yönetimindeydi. 1213'te (1798) Fransa'nın Mora ve Narda taraflarına donanma sevketmesi üzerine buna engel olmak için Osmanlı donanmasından beş altı gemi bölgeye gönderilerek gerekli tedbir alındı (BA, HH, nr. 14093).

1830'da Yunanistan bağımsızlığını elde edince Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sınır Golos körfezinden Narda körfezi arasında çizildi; Narda Osmanlılar'da kaldı. Abdülaziz'in cülûsu münasebetiyle Safer 1278'de (Ağustos 1861) Narda'da kutlamalar yapıldığı (BA, A. MKT. UM, 494/17), Kânûn-ı Esâsî'nin ilânı ile de buradaki müslüman ve hıristiyan halkın yöneticilerle birlikte 9 Zilhicce 1293'te (26 Aralık 1876) törenler düzenlediği bilinmektedir (BA, YEE, 67/33-2).

Berlin Antlaşması sonucunda (1878) Narda Yunanistan'a bırakıldı. Bu durum özellikle Arnavutluk'ta olumsuz etki yaptı. 1879'da Yunanlılar'ın Narda'yı alacakları haberi üzerine Arnavut mebusları Bâbü-âli'ye bir muhtıra vererek bölgeyi silâhla savunma kararı aldıklarını bildirdiler. Ancak Osmanlı Devleti, bir savaşı göze almak istemediğinden şehri 6 Temmuz 1881'de fiilen terk edip buraya bir şehbender tayin etti (BA, Y.MTV, 41/87; BA, Y. PRK. HR, 27/17). Antlaşmaya göre Narda nehri sınır kabul edildi ve nehrin ekilebilir arazilerinin bulunduğu sağ yakası Osmanlılar'da kaldı. Narda Yunanistan'a bırakılınca burada yaşayan müslümanlar Osmanlı tarafına göç ettiler. Yaklaşık 200 hânelik müslüman ahaliden fakir olanlar için kış mevsimi sebebiyle âcilen ev inşa edilmesine ve bütün muhacirler için yeni bir kasaba oluşturulmasına karar verildi (BA, Y.A. HUS, 168/40). Aynı yıl Yunan kralının Narda'yı ziyareti sırasında antlaşmaya göre Osmanlılar tarafında kalan köprüden geçişi es-

nasında bir binbaşı tarafından karşılandı (BA, Y.A. HUS, 168/70; BA, Y. MTV, 41/87). 1897 Yunan savaşı sırasında Narda bir ara Osmanlılar'ın eline geçtiyse de savaş sonunda iade edildi.

Narda Osmanlı yönetiminde gelişmiş bir şehir özelliği gösteriyordu. Rebiülâhîr 972'de (Kasım 1564) tamamlanan tahririne göre burada otuz dokuz hıristiyan mahallesinde vergi mükellefi 1070 hâne ve 174 mücerret (bekâr) bulunuyordu (tahminen 5000-5500 kişi). Bu mahallelerin ikisinde "mellâh" (denizci) denilen gruplar oturuyordu ve bunlar muhtemelen Narda nehri vasıtasıyla körfeze kadar nehir ulaşımı hizmetini yapıyordu. Şehirde ayrıca beş yahudi mahallesi vardı, bunlar da 213 neferdî (yaklaşık 700 kişi). Mahalle adları yahudilerin buraya nereden gelip yerleştiğini gösteriyordu (Korfoz, Pulya, Çiçilye, İspanya gibi). Narda'daki otuz iki çiftliğin sahibi müslümandı. Böylece şehrin bu sıradaki toplam nüfusunun 5700-6200'e ulaştığı tahmin edilebilir. Bu durum Narda'nın oldukça hareketli bir sosyal yapıya sahip olduğunu gösterir. Şehirde on beş kişiye ait otuz değirmen bulunuyordu, bunlardan yedisi Narda'da önemli vakıfları olan Fâik Paşa'ya aitti. Narda'nın 165.978 akçe olan vergi gelirleri Sadrazam Semiz Ali Paşa'ya tahsis edilmişti (BA, TD, nr. 350, s. 8-27).

993 (1585) tahririnde, 978 hâne ve 276 mücerredin yaşadığı otuz yedi hıristiyan mahallesinde yaklaşık 4900-5100 kişi bulunduğu, otuz iki çiftlik, otuz değirmenin mevcudiyetini koruduğu görülmektedir. Hâne sayısında bir önceki sayıma göre 100 civarında azalma, bekâr erkek nüfusta ise aynı sayıda artış olmuş, böylece nüfus yapısında az da olsa bir değişim meydana gelmişti. Yahudi mahalleleri sayısı aynı kalmakla birlikte nüfusları 173 nefere inmişti (yaklaşık 550 kişi). Böylece şehrin top-

lam nüfusu 5500 dolayına düşmüş, aynı gerileme vergi gelirlerinde de kendini göstermiştir (BA, TD, nr. 586, s. 330-343). Narda'daki dinî eserler arasında cami, mescid ve mektebin bulunmasına karşılık tahrir kayıtlarında müslüman mahallelerinin yer almaması bunların vakıf reâyâsı olabileceğini hatıra getirir. Nitekim 993 (1585) tarihli defterde Narda'da Fâik Paşa mahallesinin adı geçer.

III. Murad devri sonlarında 1002-1003'te (1594-1595) yapılan bir cizye tahririnde şehrin mahalle sayısında azalma olduğu görülmektedir. Buna göre Narda'da yirmi beş mahallede 247 cizye hânesi vardı (yaklaşık 1250 kişi). On yıl içinde bu orandaki bir azalmayı göç veya ihtidâ ile izah etmek mümkündür. Buna karşılık dört yahudi mahallesinde 276 hâne vardı (yaklaşık 1400 kişi). Bu da Narda'da yahudi nüfusun hıristiyanlara nisbetle artış kaydettiğini gösterir (BA, MAD, nr. 1530, s. 2-72).

Narda'da müslüman nüfus XVI. yüzyıl boyunca tadrîcî bir şekilde oluşmuş ve XVII. yüzyılda giderek artış göstermiştir. Nitekim Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre iki katlı, bağ ve bahçeli 2000 adet evi olan Narda'da on yedi mahalle bulunuyordu. Bunlardan üçü müslüman, dördü yahudi ve onu hıristiyan Rum mahallesiydi. Şehrin bütün evleri kiremitli ve kurşun örtülüydü. Narda'da 400 dükkân, kale dibinde kahvehaneler, büyük bir han ve saat kulesi vardı (*Seyahatnâme*, VIII, 643-644). 1104 (1693) tarihli bir cizye tahririne göre ise Narda'da 374 hıristiyan (1900 kişi), yetmiş altı yahudi (350 kişi) hânesi olmak üzere yaklaşık 2250 kişi yaşıyordu (BA, MAD, nr. 16145, s. 34-49). XVI. yüzyıl boyunca genel nüfus azalmasının açıkça görüldüğü bu dönemdeki düşüşlerin bölgede yaşanan savaş ortamının etkisinden kaynaklandığı düşünülebilir.

XVIII. yüzyılda durumunu koruduğu anlaşılan Narda'da Cemâziyelâhîr 1262'de (Haziran 1846) dört müslüman, bir yahudi ve sekiz hıristiyan mahallesinin bulunduğu dikkati çekmektedir (BA, ML. CRD, nr. 998). Zilhicce 1264'te ise (Kasım 1848) 772 hâne hıristiyan (3850 kişi), 197 hâne müslüman (1000 kişi) yaşıyordu. Narda'da müslümanlar kale içindeki Sultan Mehmed, Câvidan, Sultan Bayezid ve İlyas Bey mahalleleriyle Fâik Paşa İmaretinde oturuyordu. Ayrıca şehirde yedisi müslüman, otuz üçü hıristiyan Çingene hânesiyle yetmiş iki yahudi hânesi kaydedilmişti. Böylece Narda'nın toplam nüfusu 5400'e ulaşıyordu (BA, ML. CRD, nr. 1226).

Narda'dan
bir görünüşü

Narda Kalesi, Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre kayalı ve alçak bir dağın dibinde dörtgen bir yapıya sahipti. Kibleye bakan tarafında büyük demir bir kapı vardı. Kapının solunda bulunan iç kale şehre bakmakta ve içinde kırk ev yer almaktaydı. Kalenin kuzeyinde Narda nehri, doğu ve güneyinde yüksek varoşu mevcuttu. Kalede kâgir minareli, kiremitli Sultan Mehmed Camii ve yanında medresesi vardı. İç kalenin şehre bakan kısmında kale dizdarının oturduğu çok katlı bir saray bulunuyordu. Ayrıca harap bir mescidin yer aldığı kale içinde dükkân yoktu (*Seyahatnâme*, VIII, 643). Narda Kalesi 1129'da (1717), uzun süre tamir edilmediğinden harap hale gelmesi ve üç kulesiyle kapısının yıkılması yüzünden tamir görmüş ve bu tamirat bir yıl sürmüştü (BA, MAD, nr. 3897, s. 40, 116).

Kalede XVI. yüzyılda önemli sayıda muhafız bulunuyordu. 1099-1101 (1688-1690) arasında yirmi dokuz azeb ve reis vardı (BA, MAD, nr. 3663, s. 11). 1109'da (1698) Narda muhafızı Ömer Paşa kalenin muhafazası için yeniden otuz kaptan tayin ettirdi (BA, İE-Bahriye, nr. 861). Bundan bir yıl önce Narda'ya saldırıda bulunulacağı haberleri üzerine İnebahtı mutasarrıfı 1800 süvariyle şehri korumakla görevlendirilmişti. Bu sırada Narda Kalesi'nde altmış beşi piyade, on biri süvari yetmiş altı levent bulunuyordu (BA, AE, Mustafa II, 1/79). XVIII. yüzyıl başlarında kalede sayıları değişmekle beraber yaklaşık kırk azeb, ellişer "azebân-ı sâni ve sâlis", kırk kaptan, kırk "beşlüyan", on topçu, dört karakolcu olmak üzere toplam 234 görevli vardı (BA, MAD, nr. 6542, s. 66-73).

Narda'nın tarihî eserleri arasında kale içinde Sultan Mehmed Camii, şehirde Beyazıt Camii sayılabilir (BA, MAD, nr. 5706, s. 6). Ayrıca kale içinde Şeyh Uryânî evkafının yer alması bir tekke olabileceğine işaret etmektedir (BA, AE, Mustafa II, 655/

7). II. Mehmed devri ricâlından Fâik Paşa'nın Narda'da cami, medrese ve imareti mevcuttu ve buraya yedi dalyan, iki hammam, on dört dükkân, bir bahçe, yedi değirmen, ayrıca kışlak, çayır, zemin ve bahçelerin gelirlerini vakfetmişti. Şehirde bir sarayının bulunması ve 905 (1499-1500) tarihli mezar taşının mevcudiyeti onun Nardalı olduğunu düşündürmektedir. Nehir üzerinde bulunan 142 m. uzunluğundaki köprü Fâik Paşa tarafından yeniden yaptırılmıştı. Narda'nın diğer mâbedleri arasında Dizdar Mustafa Mescidi, Hacı Fîruz Ağa Mescidi, Hasan b. Ramazan Mescidi yanında Yunus, Hoca Ali ve Safer Ağa'nın yaptırdığı muallimhâneler sayılabilir (BA, TD, nr. 586, s. 496-498). Evliya Çelebi de şehrin güneyinde Tekye Camii, Yûsuf Bey Sarayı yakınında Baba Mescidi, üç medrese, beş sibyan mektebi, üç hankahtan söz eder. Narda'da ayrıca kubbeli, içinde elli rahip olan kral kilisesi, 200 papazı ve sahip olduğu vakıf gelirleriyle gelip geçenlere hizmet eden patrik kilisesi dahil on bir kilise vardı. Bunlardan başka Cavidan Mescidi, Eskiçami, Feyzullah Efendi, Hamza Bey, Hünkâr Sultan Süleyman, Kılıç Bey, Osman Paşa ve Sultan Mustafa camileri bulunan Narda'da çok sayıda medrese, mektep, tekke ve zâviye olduğu tesbit edilmektedir.

Önceleri Yanya'ya bağlı bir kaza merkezi olan Narda 1078'de (1668) Paşa sancağına bağlanmış, XIX. yüzyıl başlarında kaza merkezi, yüzyılın ortalarında ise Yanya eyaletine bağlı bir sancağın merkezi olmuştur. 1865'te Narda kaymakamlığı lağvedilerek kazası da müdürlük konumuna getirilmiş ve Preveze sancağına bağlanmıştır (BA, A. MKT. MHM, 340/45). Narda günümüzde etrafı bahçelik olan bir şehir ve tarım ticareti merkezi olup burada yünü ve pamuklu kumaş dokumacılığı yapılır. Şehir nüfusu 20.000 dolayındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 350, s. 8-27; nr. 586, s. 330-343, 496-499; BA, A.DVN, dosya 812/62; A. DVN. MHM, dosya 3-A/ 61; BA, A.MKT. MHM, 293/78; 340/45; 358/45; BA, A. MKT. UM, 151/83; 242/5; 254/31; 463/55; 494/17; BA, AE, Mustafa II, 1/79; 9/822; 655/7; BA, HH, nr. 9383; 14093; BA, İE-Bahriye, nr. 861; BA, MAD, nr. 1264, s. 4; nr. 1430, s. 4; nr. 1530, s. 2-72; nr. 2703, s. 4; nr. 3663, s. 11; nr. 3897, s. 40, 116; nr. 5706, s. 6; nr. 6542, s. 66-73; nr. 9498, s. 72; nr. 10608, s. 245; nr. 16145, s. 34-49; BA, MD, nr. 10, hk. 225; nr. 19, hk. 165; nr. 21, hk. 685, 746; nr. 82, hk. 273; BA, ML. CRD, nr. 998; 1226; BA, Y.A.HUS, 168/40, 70; BA, YEE, 43/212; 67/33-2; 111/9, 50; BA, Y.MTV, 41/87; BA, Y. PRK. HR, 27/17; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Ertuğrul Zekât Ökte v.dğr.), İstanbul 1988, II, 696-697, 700; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 643-644; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epçeli), İstanbul 2005, I, 359, 393; V, 302; E. Bradford, *Barbaros Hayrettin* (trc. Zehra Ağralı), İstanbul 1970, s. 189-190; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri IV*, s. 297-299; Semavi Eyice, "Yunanistan'da Türk Mimârî Eserleri", *TM*, XII (1955), s. 212-214; a.mlf., "Yunanistan'da Unutulmuş Eski Bir Türk Eseri", *BTTD*, sy. 5 (1963), s. 67-73.

İDRİS BOSTAN

NARH

(نرخ)

Fiyat takdir edilmesi
ve sınırlandırılması anlamında
fıkıh terimi.

Kelimenin aslı Farsça *nirh* (kıymet, fiyat) olup halk ağzında *nark* şeklinde de kullanılır. Arapça'da piyasa râyicine *si'r*, bunun takdiri ve tahdidine *tes'îr* denir. Açık kamu yararı gereği, temel ihtiyaçları karşılayan mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarına-onları oluşturan etkenlere dokunulmadan-doğrudan müdahale edilerek belirli sınırları aşmasının önlenmesi maksadıyla resmî tavan fiyat belirlenmesine dar anlamda narh denir. Klasik fıkıh literatüründe devletin fiyatlara müdahalesi çerçevesinde çoğunlukla narhın bu türü incelenmektedir. Geniş anlamda narh asgari ve sabit fiyat tesbitlerini de içerir.

Hz. Peygamber, 8. yılın (629) başlarında Medine'de yaşanan gıda maddeleri kıtlığı sebebiyle aşırı artan fiyatları sınırlaması yönündeki talebi satıcılara haksızlık olacağı gerekçesiyle geri çevirmiştir (İbn Mâce, "Ticârât", 27; Ebû Dâvûd, "Büyû", 49; Tirmizî, "Büyû", 73; hadislerin tarihî veriler ışığında bir değerlendirmesi için bk. Kallek, s. 158-165). Resûl-i Ekrem, arzın talebi karşılamadığı o özel ortamda serbest rekabet sonucu teşekkül eden fiyatlara müdahaleyi isabetli bir iktisat politikası olarak görmemiştir; dolayısıyla narh-